

З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

УДК 02(477)(09)

Олексій ОНИЩЕНКО,

генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,

академік НАН України

Любов ДУБРОВІНА,

директор Інституту рукопису НБУВ, член-кореспондент НАН України

Розвиток бібліотечної справи в Україні наприкінці 1950-х - у 80-х роках ХХ ст.

Стаття продовжує висвітлення у стислому вигляді розвитку історії бібліотечної справи ХХ ст. в Україні, що було представлено у номерах 2, 3, 4 «Бібліотечного вісника» за 2005 р.

Розкривається специфіка цього періоду, зокрема послідовна централізація методологічних та методичних засад функціонування як масових, так і наукових бібліотек на рівні союзних керівних органів та всесоюзних бібліотек, яка завершилася загальним нормативним актом 1984 р. – «Положенням про бібліотечну справу в СРСР», а також вдосконалення системи бібліотек з урахуванням розвитку науково-технічного прогресу, науково-інформаційної діяльності, що проявилось у спеціалізації та поділі профілів бібліотек, передусім, загальносоюзного та республіканського значення, створенні бібліотечних інформаційних центрів природничих і суспільних наук, координації з органами НТІ тощо. Висвітлюється розвиток наукових напрямів у бібліотекознавстві, бібліографознавстві, книгознавстві, науково-технічній діяльності та початок автоматизації бібліотечних процесів. Показано, що, незважаючи на певні успіхи, у цей період відчувається глибока криза суспільства, що проявилось і у бібліотечній сфері як системі масових, наукових та галузевих бібліотек.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотечна справа, наукові бібліотеки, масові бібліотеки, бібліографія, книгообмін, фонд.

У кінці 50-х років виявилися перші ознаки так званої «хрущовської відлиги», що характеризувалася не лише певним дозволом на вільніший розвиток науки, культури, освіти, а й протилежними тенденціями, які обмежували можливість формування відкритих фондів, доступу до них і відобразилися на змістовому складі бібліотечних фондів.

У черговій постанові ЦК КПРС від 22 вересня 1959 р. «Про стан і заходи по вдосконаленню бібліотечної справи в країні» різко критикувалося відставання бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і соціалістичному будівництві, особлива увага приділялася пропаганді бібліотечно-бібліографічних знань. Водночас стають жорсткішими цензурні утиски: значна частина видань переводиться в особливі, закриті форми зберігання.

Термін «застарілої» літератури знову набуває специфічного змісту. Створюються спеціальні державні комісії для перегляду фондів «застарілої» літератури у багатьох публічних та наукових бібліотеках, із метою, передусім, позбавлення від літератури, пов'язаної з культом особи, перерозподілу технічної літератури.

З 1959 р. у складі відділу спецфондів створюється фонд емігрантської літератури «з метою поси-

лення боротьби проти ревізіонізму та ворожої ідеології взагалі»¹.

Змінюються й вимоги до питань організації каталогів, обслуговування читачів. Ці питання розглядаються в контексті аналізу загальних методологічних основ розвитку суспільства, його структури, формування та профілю потреб суспільства у знанні та науково-технічній або суспільно-політичній інформації, прогнозування потреб та бібліотечно-інформаційної орієнтації читачів різних категорій, урізноманітнення видів бібліотечного обслуговування тощо.

Одночасно впроваджується більш послідовна система управління формуванням соціалістичної свідомості через бібліотечну методологію нав'язування «керівництва читанням», яка, на відміну від попередніх часів, почала впроваджуватися не лише в масових, а й у наукових бібліотеках. Це проявилось у цілісній системі заходів та побудові науково-інформаційної діяльності бібліотек на всіх рівнях і в різних формах. Так, каталоги розмежовуються на службові та читацькі, в читацькі каталоги потрапляла обмежена та дозволена кількість літератури. Проводиться фундаментальне ідеоло-

¹ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 1021, арк. 36.

гічне редагування каталогів та переопрацювання структури (на перше місце ставляться актуальні політичні та економічні рубрики, вилучаються рубрики щодо «засуджених» як реакційні нових наук тощо), а також неминуче «закриваються» певні проблематики у практичній бібліографії та нав'язуються інші проблематики у рекомендаційній бібліографії, аспекти консультаційної та виставкової діяльності тощо.

Рішення про розвиток системи бібліотек, спеціалізація профілю діяльності бібліотек УРСР і створення Міжвідомчої координаційної ради з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури Української РСР наприкінці 50-х років заклали фундамент для реалізації системи заходів цілісної бібліотечної реформи, яка була намічена на 60-ті роки і стосувалася розвитку спеціалізації профілю та фондів бібліотек і координації бібліографічної діяльності.

У вересні 1960 р. виходить Наказ Міністерства культури УРСР «Про централізовану класифікацію та каталогізацію книг», що покладено на Державну республіканську бібліотеку УРСР ім. КПРС, а також на Книжкову палату та Одеську державну наукову бібліотеку ім. М. Горького.

У травні 1961 р. відбувся Пленум Міжвідомчої ради з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури Української РСР, що розглянув питання про координацію довідково-бібліографічної роботи в УРСР, ліквідації паралелізму і дублювання у виконанні довідок, нераціональної трати сил і державних коштів. Впроваджується масштабна координація довідково-бібліографічної роботи в УРСР з урахуванням рішень наради з довідково-бібліографічної роботи в Москві від 23–26 січня 1961 р. Центром організації координації довідково-бібліографічної роботи в республіці була визнана Державна республіканська бібліотека УРСР імені КПРС. Координацію в областях, відповідно, мали здійснювати державні обласні бібліотеки, за винятком Харківської обласної, де цю координацію здійснює ХДНБ ім. В. Короленка, і Одеської області, де координацію здійснює ОДНБ ім. М. Горького. Основним завданням цих бібліотек-центрів вважалося визначення головного напрямку довідково-бібліографічної роботи для всіх бібліотек відповідної території і організація довідково-бібліографічної діяльності і координації між цими бібліотеками. Крім центру з організації координації довідково-бібліографічної роботи, створювалися галузеві центри з окремих галузей знання і техніки: з питань техніки – Державна республіканська науково-технічна бібліотека УРСР; з питань

сільського господарства – Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького; з питань медицини – Державна республіканська науково-медична бібліотека. Функції координації з інших галузей науки були надані ДРБ².

Продовжується подальший розвиток спеціалізації комплектування наукових і публічних бібліотек України, зокрема іноземною літературою. З 1962 г. ДПБ УРСР, виходячи з наукового профілю своєї діяльності, відмовляється від широкого комплектування своїх фондів художньою літературою зарубіжних соціалістичних країн мовою оригіналу і продовжує комплектуватися виключно творами класиків літератури цих країн. Таке рішення узгоджено з Державною республіканською бібліотекою УРСР імені КПРС, яка доволі широко комплектується зарубіжними виданнями художньої літератури. Комплектування зарубіжною медичною літературою практичного значення передано до Державної республіканської науково-медичної бібліотеки.

З жовтня 1963 р. з метою керівництва видавництвами, поліграфією та книжковою торгівлею створюється «Державний комітет Ради Міністрів УРСР з питань друку». Він здійснює контроль у загальнореспубліканському масштабі за змістом і спрямуванням видання літератури в усіх видах, визначенням технічної політики у поліграфічній промисловості, підготовкою зведених та перспективних планів випуску книг, усуненням паралелізму і дублювання видань³. Ця політика дозволяє в плановому порядку здійснювати формування бібліотечних фондів.

Науково-методична робота в галузі бібліотечної справи та бібліотекознавства періоду 50–60-х років сконцентрувалася у декількох союзних центрах, що звело майже нанівець самостійну бібліотекознавчу діяльність українських бібліотек.

Методичним центром загальнодоступних бібліотек у СРСР стала Державна бібліотека ім. В. І. Леніна (ДБЛ), яка почала випускати методичні посібники та рекомендації для усіх видів та типів загальнодоступних бібліотек; для мережі наукових бібліотек – БАН СРСР та Фундаментальна бібліотека з суспільних наук, Державна публічна науково-технічна бібліотека СРСР; для мережі вишівських бібліотек – Наукова бібліотека Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова. Республіканські бібліотеки УРСР мали керувати-

² Там само, спр. 1104, арк. 9–15.

³ Ведомости Верховного Совета УССР. – 1963. – № 24. – С. 572.

ся цими рекомендаціями та координувати свою роботу з цими союзними центрами.

Розпочалися розвиток взаємовідносин між бібліотеками різних відомств, розробка основних засад діяльності бібліотек, зокрема, створення Між-бібліотечної каталогізаційної комісії, підготовка «Єдиних правил книгоописування творів друку для бібліотечних каталогів», зведених каталогів радянської та іноземної книги.

У цей період радянські бібліотекознавці видають ряд праць із теорії та практики каталогізації і систематизації, починає реалізовуватися радянська система бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК)⁴. Одночасно розробляються і перші підручники в галузі бібліотечної справи та бібліотекознавства, однак, вони виходили виключно в союзних центрах, зокрема у Москві та Ленінграді, переважна більшість із них була обмежена курсами лекцій для спеціальних ВНЗ та технікумів. Особлива увага бібліотек звернена на роботу з каталогами і науково-пошуковим апаратом бібліотек у цілому. У масштабах Радянського Союзу проводиться централізований облік науково-пошукового апарату бібліотек і створюється «Информационный указатель важнейших библиографических списков и картотек, составленных библиотеками Советского Союза» (1957–1959).

Закономірно, що централізація науково-методичної роботи, розвиток координації та кооперації в бібліотечній справі 50–60-х років сприяли розвитку бібліотечних технологій та організації бібліотечних фондів, уніфікованих принципів їхньої організації, каталогізації, створення системи доступу та спеціалізованого обслуговування читачів. Координації науково-методичної роботи в галузі бібліотекознавства сприяла підготовка зведених планів із питань теорії та практики бібліотечної справи і бібліотекознавства. Однак, з іншого боку, були майже знівельовані специфічні національні аспекти розвитку власної бібліотечної справи та науки.

У 60-х роках припинила своє існування самостійна бібліотечна освіта як у СРСР, так і в Україні. У 1964 р. Харківський бібліотечний інститут було реорганізовано в Харківський державний інститут

культури, де відкрито бібліотечний факультет⁵. В 1968 р. створений Київський інститут культури з бібліотечним факультетом на базі Київської філії Харківського державного інституту культури. Однак бібліотечна освіта у цей період переживає стан формування, пристосування до нових вимог часу, зокрема у зв'язку з прискоренням науково-технічного прогресу в галузі спеціальної підготовки кадрів, створення нових підручників, перепідготовки кадрів.

У 70-х роках проводяться спроби ґрунтовного упорядкування бібліотечної мережі на принципах централізації та планомірної організації, створення єдиної системи бібліотек усіх типів та видів, відомчої приналежності. Здійснюються позитивні зрушення у структурі бібліотек, зокрема, створення Державної республіканської бібліотеки для юнацтва в м. Києві (1975), відкриття (1979) Державного інституту культури Міністерства культури УРСР у м. Рівному на базі культурно-просвітницького факультету Київського державного інституту культури ім. О. Е. Корнійчука, створення районних та міських бібліотек. Однак починається невдалий експеримент із централізації мережі масових бібліотек⁶. Централізація розглядалася як спроба підвищення суспільної ролі масових бібліотек, які у своїй більшості не могли виконувати поставлені перед ними партією та урядом завдання. Незважаючи на постійні спроби оживити діяльність цих бібліотек у 60-ті і на початку 70-х років, вони не могли «успішно розв'язувати агітаційно-пропагандистські, виробничі та загальноосвітні завдання», спеціально наголошувалося на відсутності єдиної політики в галузі комплектування фондів та перекосях у його змісті в різних бібліотеках, нестачі агітаційно-масової літератури, передусім суспільно-політичного змісту. Початок цього процесу пов'язаний із централізацією мережі загальнодоступних бібліотек, з утвердженням загального (спільного) книжкового фонду, штатом, централізованим комплектуванням, єдиним адміністративним і методичним керівництвом бібліотечною справою.

У зв'язку з цим в Україні проводиться науково-практична конференція «Централізація – найважливіший напрям удосконалення бібліотечної справи» (1976). У той період в Україні вже існувало 69 централізованих бібліотечних систем, планувалося створити 477 районних та 113 міських систем дер-

⁴ Коновалова М. Н. Алфавитно-предметный указатель к систематическому каталогу. – Л.: ГПБ им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, 1955; Шамурин Е. И. Пособие по составлению предметного указателя к систематическому каталогу: Рец. // Сов. библиография. – 1956. – № 42. – С. 76–82; Марченко П. В. Общая методика предметизации произведений печати. – М.: Госкультпросветиздат, 1956.

⁵ Березюк Н. Бібліотечна освіта в Україні (сторінки історії) // Бібліотечний вісник. – 2000. – № 1. – С. 34–35.

⁶ Книга и книжное дело в Украинской ССР: Сб. документов и материалов. 1917–1941. – К.: Наук. думка, 1985. – Т. 2. – С. 342.

жавних масових бібліотек⁷. Розробляються положення про єдину загальнодержавну систему міжбібліотечного абонементу в СРСР (1969), обов'язкове для усіх відомств, а також ряд інших принципів керівних документів у бібліотечній справі.

На кінець 70-х років затверджується «Взірцеве положення про організацію єдиної мережі масових бібліотек», однак цей процес не завершився. Загострюється криза користування фондами масових бібліотек: у 70–80-х роках фіксується падіння показників користування масовою книгою, яка становить усього 30 % у загальному бібліотечному фонді; розвиток радіомовлення та телебачення починає створювати бібліотекам конкуренцію, починає скорочуватися загальна чисельність загальнодоступних бібліотек⁸.

Разом з тим, різко зростає користування науковими бібліотеками, чому сприяли розвиток загальнодержавної системи науково-технічної інформації, діяльність Міжвідомчої комісії з координації діяльності наукових, технічних та інших спеціалізованих бібліотек при Державному комітеті з науки і техніки.

Передбачалося запланувати низку засад, спрямованих на централізацію відомчих і міжвідомчих централізованих бібліотечних систем, підвищення ролі бібліотек «як опорних баз партійних організацій з комуністичного виховання трудящих, ідеологічних та науково-інформаційних установ», з метою більш повного використання книжкових багатств, планомірного розміщення по основних економічних районах. У 1973 р. створюються великі загальносоюзні бібліотеки: Бібліотека з природничих наук АН СРСР та на базі Фундаментальної бібліотеки із суспільних наук – Інститут наукової інформації з суспільних наук.

Прискорення темпів науково-технічного прогресу викликає створення галузевої системи не лише науково-технічної, а й гуманітарної інформації з культури та мистецтва (з 1982 р.). У центрі та республіках організуються відповідні інформаційні служби щодо координації керівництва бібліотечною справою, для розвитку науково-дослідної роботи була створена Державна міжвідомча бібліотечна комісія⁹.

Тоді ж затверджується «Положення про організацію депозитарного зберігання книжкових фондів бібліотек» (1974), яке передбачало створення со-

юзних, республіканських та обласних бібліотек-депозитаріїв, а також «Положення щодо взаємодії регіональних галузевих та універсальних депозитаріїв». Важливого значення набуло й «Положення щодо взаємодії універсальних та науково-технічних бібліотек» (1978).

Бібліотеками-депозитаріями були затверджені на республіканському рівні: Центральна наукова бібліотека АН УРСР, Державна республіканська бібліотека УРСР імені КПРС, ДРНТБ Українського науково-дослідного інституту технічної інформації Держплану УРСР, ЦНСГБ Південного відділення ВАСГНІЛ, РНМБ, ДІБ УРСР, НТБ Південно-Західної залізниці Міністерства шляхів, ЦНТМ Міністерства харчової промисловості УРСР, ЦНТБ Науково-дослідного інституту будівельного виробництва Держбуду УРСР, ЦБ ім. М. Островського Українського товариства сліпих, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР, ЦНТБ Міністерства лісової промисловості УРСР (м. Івано-Франківськ), Центральна науково-технічна бібліотека Міністерства чорної металургії УРСР (м. Дніпропетровськ), ЦНТБ Міністерства вугільної промисловості УРСР (м. Донецьк). Міжобласними бібліотеками-депозитаріями стали: Одеська державна наукова бібліотека імені М. Горького, Харківська державна наукова бібліотека імені В. Короленка, Запорізька обласна бібліотека ім. М. Горького, ЦНТБ Львівського центру науково-технічної інформації, ЦНТБ Запорізького центру науково-технічної інформації, ЦНТБ Харківського центру науково-технічної інформації¹⁰.

У кінці 70-х років починаються перші зміни у підходах до організації автоматизації бібліотечних процесів, зокрема в сфері науково-технічних бібліотек. У наукових бібліотеках були організовані відділи механізації та автоматизації, які почали науково-дослідну роботу у галузі автоматизації управління бібліотеками, створення бібліотечних інформаційних ресурсів, опрацювання книжок, підготовки бібліографічних покажчиків, формування електронних каталогів. Однак у бібліотеки досить повільно надходила електронно-обчислювальна техніка, сучасне бібліотечне обладнання. Створення бібліотечних баз даних та систем стримувалося відсутністю відповідних фахівців, новизною і складністю завдань автоматизації бібліотечних процесів, класифікації та систематизації літератури, побудованої на радянській системі ББК тощо.

На початок 80-х років усі науково-технічні бібліотеки були охоплені єдиною мережею та сис-

⁷ Там же. – С. 383.

⁸ *Абрамов К. И.* История библиотечного дела. – М., 2000. – Ч. 2. – С. 118–119, 123–124.

⁹ Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, пленумів ЦК. – Т. 2. – К.: Політвидав, 1977. – С. 388–393.

¹⁰ Книга и книжное дело... – Т. 2. – С. 381–382.

темою, загальну координацію наукових досліджень у галузі бібліотекознавства стала проводити Міжвідомча державна бібліотечна комісія та підпорядкована їй Всесоюзна бібліотечна рада, де були організовані підкомісії у секції бібліографії та бібліотекознавства при Міністерстві культури СРСР.

Найпомітнішим явищем 80-х років було затвердження першого союзного нормативного акту, який регулював діяльність бібліотек – «Положення про бібліотечну справу в СРСР» (13 березня 1984 р.). Цей перший законодавчий акт зафіксував роль бібліотек як ідеологічних, культурно-просвітницьких та науково-інформаційних установ, що забезпечують трудящих суспільним користуванням книгами та іншими видами бібліотечних фондів.

У «Положенні» були визначені основні завдання бібліотек, принципи організації бібліотечної справи, керівництво бібліотечною справою в СРСР, вперше застосовано поняття «єдиного бібліотечного фонду», права користування бібліотеками, порядок створення та реєстрації бібліотек тощо. Важливою частиною цього «Положення» був розділ «Єдина система бібліотек в СРСР», у якому вміщувалися статті щодо засад організації розвитку і функціонування єдиної системи бібліотек, Державної міжвідомчої комісії, ролі Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна як головної бібліотеки країни та бібліотек – методичних центрів. У «Положенні» декларувалися засади щодо формування та забезпечення збереженості фондів, бібліотечного обслуговування, матеріально-технічного забезпечення бібліотек, міжнародних зв'язків¹¹.

Ці «Положення» зафіксувало централізацію бібліотечної справи в масштабах СРСР. Посилення централізації бібліотечної справи в органах СРСР позбавила майже повністю ініціативи у питаннях розбудови національної бібліотечної системи та бібліотечної справи у союзних республіках. Завданням централізації та уніфікації бібліотечної справи слугували й методичні документи та діяльність у галузі створення єдиних схем класифікації в книговиданні, бібліотечно-бібліографічній діяльності, стандартизації галузі. Колегія Держкомвидаву СРСР прийняла рішення про введення «Єдиної схеми класифікації літератури для книговидання в СРСР», що мало на меті підвищення ефективності тематичного планування та розподілу літератури впродовж 1981–1985 рр.

Директивним порядком у масових бібліотеках планувалося впровадити «Радянську бібліотечно-бібліографічну класифікацію», котра, однак, не

¹¹ Там же. – С. 485–498.

була повністю проведена. В 1983 р. вводиться система стандартів у бібліотечну справу¹². Розвиваються теорія та практика бібліографічного опису у період прийняття державного стандарту 7.1–84 «Библиографическое описание документа», а також під час його запровадження видаються Альбоми зразків¹³. Цей державний стандарт відіграв позитивну роль уніфікації бібліографічного опису всіх видів творів друку.

Централізація бібліотечної справи виявила необхідність якісної трансформації бібліотечних технологій¹⁴.

Ці кардинальні зміни наклали відбиток і на розвиток наукових досліджень у бібліотеках України.

Уже з кінця 50-х років наукова діяльність бібліотек характеризується поступовою переорієнтацією на конкретну діяльність, пов'язану з організацією, вивченням та використанням інформаційного потенціалу фондів. Хоча кінець 50-х років відзначений помітним зростанням підготовки рекомендаційних показників, а з кінця 60-х – науково-допоміжної бібліографії, що відповідало основним завданням, сформульованим партійними з'їздами та постановами уряду щодо прискорення економічного та науково-технічного розвитку країни, а також виховання людини нового типу, однак значних теоретичних праць, у яких розвивалися б питання бібліотечної науки, не було до кінця 80-х років.

Теоретичні питання бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства в Україні не знайшли відповідного розвитку ще й тому, що в Україні була відсутня наукова інституція, яка була б уповноважена або спроможна організувати комплексне проведення цих робіт, хоча у 50-х роках відділи бібліотекознавства були створені майже в усіх наукових бібліотеках. Звернення до конкретних питань бібліотечної діяльності також мало позитивні наслідки для розвитку науки та культури, оскільки історичні обставини розвитку бібліотек дозволили в короткий термін зібрати цінні за історико-культурною, науковою та інформаційною значимістю книжкові фонди, на організацію та вико-

¹² Там же. – С. 391, 460–462, 462–465.

¹³ Библиографическое описание сериальных изданий: Альбом образцов. – К., 1985. – Ч. 1; Библиографическое описание документа по ГОСТу 7.1–84. Альбом образцов. – К., 1986. – Ч. 2.

¹⁴ XIII научная конференция Библиотеки АН СССР «Актуальные вопросы централизации библиотечного и информационного обслуживания в системе БАН СССР» (Ленинград, 16–18 дек. 1975 г.) – Л., 1975.

ристання яких не вистачало часу та можливостей у попередні роки. Фактичні наслідки війни були подолані лише наприкінці 50-х років. З'явилося розуміння, що володіння інформаційним потенціалом бібліотек є також «матеріальною силою», крім рекомендаційної починає розвиватися поточна бібліографія та науково-допоміжна, що слугувала супроводженню наукових досліджень за різними напрямками розвитку економіки, науки, культури.

Бібліографія та бібліографознавство. Тенденції централізації бібліотечної науки не сприяли розвитку власної теоретичної школи бібліографознавства, однак вони підготували цілісну школу бібліографів-практиків, які зробили великий внесок у розвиток прикладної бібліографії, її методичних засад, специфічних аспектів бібліографічної діяльності.

Основним напрямом бібліографії в 50–60-х роках оголошується рекомендаційна бібліографія, спрямована на підготовку бібліографічних покажчиків, адресованих, передусім, масовому читачеві, з метою допомоги в освоєнні опублікованої літератури в галузі виробництва, економічного та сільськогосподарського розвитку країни, а також популяризації соціалістичної культури та науки, українських класиків літератури, що передбачалося використовувати в педагогічній діяльності, навчанні, пропаганді та культурній діяльності країни тощо.

У цей період бракувало професійних бібліотечних кадрів. Методичні розробки в галузі масової роботи було покладено на ДПБ УРСР. Спеціалістами ДПБ починається розробка методичних посібників, присвячених окремим напрямкам науково-практичної діяльності масових бібліотек, створюються рекомендаційні бібліографічні покажчики для цих бібліотек з різних напрямів розвитку культури, освіти, пропаганди знань. Над цими питаннями працюють бібліографи: Г. М. Плеський, О. М. Матвієнко, С. В. Сороковська, Ф. К. Сарана, К. Є. Скокан, Л. І. Гольденберг, А. М. Гіммельфарб, М. Я. Каганова, К. О. Коваленко, М. Г. Швалб, Ф. К. Сарана, А. Д. Ульянова та інші.

Однак ДПБ не могла виконувати роль загальноукраїнського центру рекомендаційної бібліографії у силу специфіки наукової бібліотеки, складу фондів, не було умов для виконання функції бібліографічного центру для масових бібліотек, оскільки було створено ДРБ. ДПБ знову перетворюється на Центральну наукову бібліотеку АН УРСР і концентрує увагу на бібліографічному забезпеченні академічної науки, однак за загальнометодичним планом бере участь у відповідних науково-допоміж-

них бібліографічних покажчиках відповідно до обраного в рамках координації бібліографічної діяльності в Україні напряму.

Позитивну роль щодо розвитку рекомендаційної бібліографії у наукових, обласних та масових бібліотеках мало затвердження в 1964 р. Державної республіканської бібліотеки УРСР імені КПРС координаційним та методичним центром бібліотечної і бібліографічної роботи¹⁵.

У кінці 60-х років у бібліотеках були створені підрозділи рекомендаційної бібліографії. Колегія Міністерства культури визначає основні функції великих наукових бібліотек різних систем і відомств у галузі підготовки рекомендаційних та науково-допоміжних покажчиків. ДРБ за цим розподілом уклала рекомендаційні покажчики із суспільно-політичної та сільськогосподарської тематики (з 1968 р. – із художньої літератури та мистецтва); Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР – із художньої літератури та мистецтва); Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Короленка – з питань промисловості, будівництва, транспорту, зв'язку, науково-технічного прогресу; Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького – з природничої та атеїстичної літератури; Державна історична бібліотека – з питань історико-краєзнавчої проблематики; ЦНБ АН УРСР – з хімічних наук та промисловості¹⁶ тощо.

У кінці 60-х років з'являється низка праць, пов'язаних із святкуванням радянських ювілеїв В. І. Леніна (Н. Ф. Королевич, Ф. К. Сарана, Т. Г. Шерстюк, К. Д. Тараманова, В. В. Машотас, П. М. Попов та інші). Обласні бібліотеки видали низку покажчиків щодо природних багатств краю, виробничих сил, краєзнавчої літератури.

Хоча науковим бібліотекам штучно нав'язувався напрям рекомендаційної бібліографії (а це передбачало популярний рівень покажчиків та обмеження у повноті та об'єктивності змісту), починаючи з кінця 60-х років наукові бібліотеки поступово удосконалюють методичні основи та практику підготовки науково-допоміжної бібліографії, зокрема в системі Академії наук УРСР, де розвиваються фундаментальні напрями в галузі природничих наук.

Одним із масштабних напрямів у бібліографії 60-х років стало бібліографічне забезпечення фундаментальної 26-томної «Історії міст і сіл Украї-

¹⁵ Бабич В. С., Клименко А. С. Некоторые итоги развития библиографии в Украинской ССР // Сов. библиографоведение. – 1977. – № 4. – С. 33.

¹⁶ Там же. – С. 32–33.

ни», коли колективними зусиллями бібліотечної спільноти було підготовлено зведену бібліографічну картотеку видань з історії міст і сіл України¹⁷, а також велику кількість бібліографічних покажчиків з історії міст і сіл краю, де взяли участь усі наукові та обласні бібліотеки. Крім того, були підготовлені різні бібліографічні видання на допомогу цьому процесу підготовки «Історії міст і сіл України», зокрема, з питань іншомовних видань (О. Д. Кізликів), бібліографії бібліографій з історії Української РСР (О. В. Молодчиков та С. В. Сороковська), краєзнавчої бібліографії (Ф. П. Максименко) тощо¹⁸.

Бібліографічні традиції українського краєзнавства продовжував Ф. П. Максименко, з ім'ям якого пов'язується розробка не лише краєзнавчої бібліографії, а й бібліографічної україніки. Оформлюється окремий напрям, важливий для історії культури – створення бібліографічних покажчиків класиків української літератури – виходять праці І. З. Бойко – бібліографія І. Франка (1956), П. Тичини (1957), В. Короленка (1957). Бібліографічні огляди з різних питань публікує Л. І. Гольденберг. Починає видаватися поточна бібліографія «Українська РСР у братній сім'ї народів СРСР».

Ознакою відлиги стало видання філологічних бібліографічних посібників та покажчиків з української літератури та мови, слов'янської філології. У 50–60-х роках видаються й ґрунтовні покажчики в галузі історії та філології, зокрема почалася масштабна розробка проблеми бібліографічної «шевченкіани», українських письменників. Вона посідає помітне місце серед бібліографічних довідників з історії національної культури. Наприкінці 50-х років Ф. К. Сарана починає реєстрацію видань шевченкіани, спочатку періоду війни, і поточної бібліографії шевченкіани, надалі – за 1957–1965 рр.¹⁹ Згодом видаються декілька покажчиків наукової шевченкіани, що заклали базу для подальших до-

¹⁷ Макаренко Л. Л., Жевахов Ф. И. Сводная библиографическая картотека по истории городов и сел Украины // Сов. библиографоведение. – 1965. – № 4. – С. 46–51.

¹⁸ Кизликів А. Д. Иноязычные материалы в истории городов и сел Украины. – Львов, 1967; Бібліографія бібліографії з історії Української РСР / Уклали О. В. Молодчиков та С. В. Сороковська. – К., 1960–1965. Щодо краєзнавчої бібліографії див.: Білокін С. І. Праці Ф. Максименка в галузі краєзнавчої бібліографії // 2 Респ. наук. конф. з іст. краєзнавства (м. Вінниця, 19–21 жовт. 1982 р.): Тези доп. – К., 1982. – С. 48–50.

¹⁹ Матеріали до бібліографії шевченкіани за роки Великої Вітчизняної війни / Укл. Ф. К. Сарана // Питання шевченкознавства. – К., 1958. – С. 146–171.

сліджень творчості великого Кобзаря. У 1961 р. з'являються видання «Тарас Григорович Шевченко: Бібліографія бібліографій. 1940–1960» (упорядники І. З. Бойко та Г. М. Гіммельфарб). Через два роки виходить покажчик «Т. Г. Шевченко. Бібліографія літератури про життя і творчість 1839–1959: В 2-х т.» (відп. ред. Є. П. Кирилук, укладачі І. З. Бойко, Г. М. Гіммельфарб, О. Д. Кізликів, Є. Є. Кравченко, К. Є. Скокан, Л. В. Беляєва, М. В. Булавицька) (К., 1963). Ф. К. Сарана підготував матеріали до бібліографії шевченкіани за різні роки (1957–1965)²⁰.

Поповнюють цей напрям видання рукописної шевченкіани з фондів відділу рукописів НБУВ²¹, а також окремі видання, зокрема «Т. Г. Шевченко. Ювілейна література. 1960–1964» (Ф. К. Сарана) (1968). Праця «Издание произведений Т. Г. Шевченко и литература о нем на иностранных языках» (Л. І. Гольденберг, Л. В. Беляєва) була підготовлена спільно з Державною бібліотекою ім. В. І. Леніна. Усі ці покажчики отримали високу оцінку фахівців.

Важливою подією у науковому та культурному житті України стала публікація фундаментального п'ятитомного бібліографічного покажчика «Українські письменники», що охопив період від давньої української літератури (X–XIII ст.) до радянського часу включно²², а також започаткування таких поточних бібліографій, що існували тривалий час, як «Книги з українського літературознавства» (з 1958 р.) (укладачка Л. В. Беляєва), книгознавча бібліографія П. М. Попова.

Бібліографічний супровід наукових досліджень у галузі філологічних наук виявився у низці спеціальних науково-допоміжних бібліографій: «Філологічні науки на Україні» (з 1978), «Слов'янська філологія на Україні», «Філологічна наука на Україні» (1980–1987), «Українська мова» (1983), у створенні яких брали участь відомі бібліографи, зокрема, Н. Ф. Королевич, Ф. К. Сарана, Л. В. Бе-

²⁰ Гимальдинова З. В. Библиотечное дело на Украине (Организация библиотечной работы) 1945–1961. Вып. 1: Конспект лекций для студентов-заочников ХГИК по курсу «История библиотечного дела в СССР». – Х., 1965. – С. 9–11.

²¹ Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів ДПБ АН УРСР / А. Н. Адаменко, М. П. Візир, І. Д. Лисоченко, Й. В. Шубинський. – К., 1966.

²² Українські письменники: Бібліограф. покажч.: У 5 т. / АН УРСР, Ін-т літ.; Редкол. О. І. Білецький (гол.) та ін. – К., 1960–1965.

ляєва, Н. М. Деркач, А. І. Невольниченко, Л. І. Гольденберг та інші ²³.

У 70–80-х роках розвивається літературознавча бібліографія українсько-російських зв'язків Є. М. Лабези, М. А. Вальо ²⁴.

Зі середини 60-х років починається регулярний вихід наукових бібліографічних посібників поточного характеру, де були представлені довідкові та зарубіжні книжкові видання у фондах ЦНБ і бібліотек наукових установ АН УРСР ²⁵, а також серії видань, присвячених новим іноземним книгам, які надійшли до ЦНБ, що продовжувалося до початку 90-х років. Серед укладачів цих видань: Н. І. Малолєтова, Р. С. Кириченко, М. А. Стельмашова, М. С. Мизніков, С. А. Ткаченко, Т. М. Козак, Н. Ф. Стоян та інші ²⁶. У ЛНБ ім. В. Стефаника підготовка покажчиків і питання вдосконалення комплектування іноземною літературою розглядалися Є. О. Максимовою ²⁷.

Бурхливий розвиток практичної бібліографії, що охопив усі напрями науки та економіки, мав позитивний вплив на розвиток української науки та культури в цілому. Цей процес складався з різних напрямів бібліографічної діяльності київських бібліографів: з історії економічної думки та техніки (С. В. Сороковська, І. З. Бойко, А. Д. Ульянова), астрономії і математики (Т. А. Азарнова, Н. О. Шемиць), хімії (Ф. Д. Овчаренко, З. М. Ващенко, К. О. Коваленко, М. К. Погребняк), сільського господарства (О. В. Бистряков, Т. М. Щербіна), медицини (Г. М. Плеский), біобібліографії вчених (К. О. Ко-

валенко, А. Д. Ульянова, Л. В. Беляєва), охорони природи та раціональне використання ресурсів (Н. М. Гончаренко, М. А. Ковальова), культурних зв'язків, літератури і мистецтва (Ф. К. Сарана, А. М. Турченко, Н. М. Радзієвська, Л. І. Гольденберг, М. А. Вальо та ін.) ²⁸.

Паралельно розвивається наукова бібліографія у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника, де в працях таких бібліографів, як В. В. Полудень, Є. М. Лабеза, Є. М. Стасюка, М. А. Вальо розглядаються питання інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотеки, економічної бібліографії, (О. Г. Бербека), україніки в дореволюційних російських виданнях (Є. М. Лабеза), термомеханіки та механічних систем (О. О. Яворський, Н. І. Грайцер, Л. Я. Кужель), соціального управління (О. Г. Бербека) ²⁹ та ін.

Значну науково-практичну бібліографічну спадщину (понад 160 довідників за різними галузями знань) залишив нам харківський бібліограф М. Г. Швалб, який сформував окрему галузь бібліографічної діяльності і зробив великий внесок у розкриття фондів ³⁰.

Широко розгорнулася науково-бібліографічна діяльність академічних бібліотек, передусім у галузі електронно-променевого зварювання, механіки машин, фізико-технічних і математичних наук, астрономії, наук про Землю та Космос, економіки та науково-технічного прогресу, екології тощо. Почалися регулярні видання бібліографій учених, зокрема Є. О. Патона, Ю. А. Мітропольського, П. Н. Першина, І. З. Штокала, В. А. Водяницького, В. М. Глушкова та ін.

У 70–80-х роках у бібліографічній діяльності поставлено завдання розвитку державної бібліографії, централізованої каталогізації та статистики творів друку, що розглядається як перша ланка загальносоюзної системи науково-технічної інформації. Порушуються питання розвитку теорії та вивчення практики державної бібліографії і створення автоматизованої системи бібліографічного опрацювання творів друку як підсистеми ДАС НТІ. У зв'язку з цим проводиться значна робота у галузі створення зведених каталогів різного напрямку: ру-

²³ Див.: Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського Академії наук України: Бібліограф. покажч. 1918–1993. – К., 1993. – С. 180–184.

²³ Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського Академії наук України: Бібліограф. покажч. 1918–1993. – К., 1993. – С. 180–184.

²⁴ Вальо М. Відображення в радянській бібліографії зв'язків української літератури з літературами народів СРСР. – К., 1981; Лабеза Є. М. Відображення українсько-російських зв'язків у бібліографії // Бібліотека та інформація. – Л., 1973. – С. 73–81.

²⁵ Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського Академії наук України: Бібліограф. покажч. 1918–1993. – К., 1993. – С. 189–192.

²⁶ Довідкові та бібліографічні зарубіжні книжкові видання у фондах ЦНБ і бібліотек наукових установ АН УРСР зі середини 60-х років: «Нові іноземні книги, що надійшли до ЦНБ та бібліотек наукових установ АН УРСР» (з 1966 р.); «Нові надходження іноземної зарубіжної літератури» (з 1973 р.); «Зарубежные издания в фондах ЦНБ» (1900–1992).

²⁷ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Історичний нарис. – К., 1989. – С. 176–177; Максимова Є. О. Комплектування фондів Львівської бібліотеки ім. В. Стефаника АН УРСР іноземною літературою. – К., 1984.

²⁸ Див.: Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського Академії наук України: Бібліограф. покажч. 1918–1993. – К., 1993.

²⁹ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР (1940–1980): Покажч. видань бібліотеки та літератури про її діяльність. – Львів, 1982.

³⁰ Грамма В., Березюк Н., Глибицька С. До аналізу наукової спадщини М. Г. Швалба (1926–1995) // Бібліотечний вісник. – 1998. – № 3. – С. 30–35.

кописної кириличної книги XI–XIII ст., де брав участь український учений М. П. Візир³¹, книжок іноземними мовами XVIII ст. – видається колективна праця радянських книгознавців щодо зведеного каталогу книжок іноземною мовою, де брала участь українська дослідниця Т. П. Золотар³².

Серед найзначніших видань поточних бібліографічних показників 70–80-х років загальносоюзного рівня, у яких українські бібліографи брали активну участь, слід згадати видання, що продовжувалися до 90-х років і мали ґрунтовний вплив на розвиток радянської науки в цілому. Серед них – зведені каталоги зарубіжних видань, в тому числі періодичних, з природничих та економічних наук, техніки та сільського господарства, медицини, охорони здоров'я тощо³³.

Зведені каталоги зарубіжних видань у межах України були підготовлені Центральною науковою бібліотекою АН УРСР³⁴.

Продовжувалися серійні видання науково-допоміжних бібліографічних показників, спрямованих на підтримку розвитку науки в Україні, що готувалися разом зі спеціалістами у відповідних галузях знань. Серед них – показники з розвитку фізичних, математичних, хімічних наук, використання ресурсів, досліджень у галузі пріоритетних наук, зокрема, порошкової металургії, колоїдної хімії, топливно-енергетичного комплексу, науково-технічного прогресу³⁵.

Святкування 60-річного ювілею радянської влади викликало появу спеціальних історико-бібліо-

графічних оглядів, присвячених підсумкам розвитку радянської бібліографії та бібліотекознавства. Стан і перспективи розвитку досліджують у 70–80-х роках В. С. Бабич, А. С. Клименко, Л. І. Вакуленко, Л. І. Гольденберг³⁶. Дослідники звертаються до окремих періодів історії бібліотечної справи та бібліографії, окремі етапи діяльності бібліотек висвітлюються в посібниках для вищих навчальних закладів. Лекційні курси та посібники в галузі історії бібліографії, зокрема, у 20-х роках публікують І. О. Вовченко, Ф. О. Єщенко, Н. Я. Фрідьєва³⁷. І. І. Корнейчик (Харків) видає монографічне дослідження і підручник з історії бібліографії в Україні. М. А. Вальо (Львів) досліджує зв'язки української літератури з літературами народів СРСР через призму бібліографії³⁸.

Питання теорії та практики державної бібліографії в Україні розглядаються у комплексних тематичних серіях «Державна бібліографія на Україні»³⁹. Відбувається активізація створення системи бібліографічної інформації щодо складу та змісту газетних фондів України. М. Ф. Дмитрієнко

³⁶ Бабич В. С. Розвиток бібліотечної справи на Україні за 60 років Радянської влади // Розвиток бібліотечної справи в Українській РСР за роки Радянської влади – К., 1979. – С. 3–30; Бабич В. С., Клименко А. С. Некоторые итоги развития библиографии в Украинской ССР // Сов. библиогр. – 1977. – № 4. – С. 30–45; Вакуленко Л. І. Бібліографія Української РСР: стан і перспективи розвитку // Бібліотекознавство і бібліогр. – Х., 1985. – Вип. 25. – С. 55–66; Бабич В. С., Пашкова В. С. Питання історії бібліотечної справи і бібліографії на сторінках збірника «Бібліотекознавство і бібліографія» (До 30-річчя з дня заснування) // Історія бібліотечної справи в Україні: 36. наук. праць / Нац. парлам. б-ка України. – К., 1995. – Вип. 1. – С. 78–84.

³⁷ Вовченко І. О. Питання теорії і методики бібліографії на сторінках книгознавчої преси України 20-х років. – Харків, 1971; Вовченко І. О. Становлення та розвиток радянської бібліографії на Україні. – Харків, 1976; Современное состояние и проблемы развития библиографии в УССР // Библиография библиографии в СССР. Современное состояние. Организация проблемы. – Л., 1987. – С. 62–69; Єщенко Ф. О. Бібліотечна справа на Україні в роки відновлення народного господарства (1921–1925). Матеріали до лекції з курсу «Історія бібліотечної справи в СРСР. – Х., 1961; Бібліотечна справа на Україні в період Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу 1941–1945. Лекції для студентів з курсу «Історія бібліотечної справи в СРСР». – Х., 1963.

³⁸ Вальо М. Відображення в радянській бібліографії зв'язків української літератури з літературами народів СРСР. – К., 1981.

³⁹ Державна бібліографія на Україні. – Х., 1965.

³¹ Сводный каталог славяно-русских рукописей XI–XIII ст. – М., 1984.

³² Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в XVIII веке. 1701–1800. – Л., 1984.

³³ Общесоюзный сводный каталог зарубежных периодических изданий: Естественные науки. Техника. Сельское хозяйство. Медицина / ГПНТБ СССР, ГБЛ. – М., 1973–1978; Общесоюзный сводный каталог зарубежных периодических изданий: Естественные науки. Техника. Сельское хозяйство. Медицина. – М., 1977.

³⁴ Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотеках научных учреждений АН УССР: Свод. каталог. – К., 1980–1985.

³⁵ Найважливішими з них були: «Охорона природи та раціональне використання ресурсів Української РСР» (1977–1992); «Розвиток фізичних наук на Україні: 1917–1967», «Видання Академії наук України: 1918–1967», «Фізико-технічні і математичні науки» (1967), «Развитие отечественной коллоидной химии (1967–1978)», «Порошковая металлургия (1980–1988)», «Розвиток топливно-енергетичного комплексу Української РСР» (1984–1988); «Социально-экономические проблемы научно-технического прогресса (1977–1978)» тощо.

визначає основну методику науково-бібліографічної та джерелознавчої роботи з газетними фондами, Л. В. Пахуча, О. С. Лук'янчук, І. В. Сіра за цими принципами видають низку каталогів⁴⁰. Книжкова палата видала «Періодичні видання УРСР. 1917–1960 рр.»⁴¹.

У кінці 50-х – на початку 60-х років і до 80-х років розвивається й українське бібліотекознавство, однак головний центр бібліотекознавства зосереджується у Москві та Ленінграді. В Україні з'являються праці з історії бібліотечної справи в Україні, зокрема О. К. Олениченко, О. К. Олександрова, Ф. З. Шимченко, О. П. Куш, О. М. Апанович, Є. М. Стасюк, М. В. Галушко, В. М. Гуменюк та інші. Хоча їм і був властивий відбиток ідеологічного підходу, їх поява у період відлиги була прогресивним явищем.

Бібліотекознавчі дослідження мали, утім, переважно прикладне значення. Була сформована власна школа українських бібліотекознавців-практиків. У бібліотекознавчих дослідженнях розглядалися різні питання бібліотечних технологій та форм діяльності: питання довідково-бібліографічної роботи з читачем та комплектування фондів, у тому числі іноземного, розглядалися у працях М. П. Рудя, І. В. Шажко; бібліотечного абонементу – Г. М. Плеського; бібліотечної каталогізації та системи каталогів – С. В. Сороковської; комплектування – М. Я. Каганової; опрацювання творів друку – О. П. Дарган; обов'язкового примірника друку (О. О. Майбородаю), фондознавства і методичної діяльності наукових бібліотек (О. П. Куш, М. В. Галушко), науково-методичної роботи в галузі комплектування та використання іноземною літературою, практичних питань книгообміну (Н. І. Малолетовою, Р. Л. Красій, А. А. Свободою, М. С. Мизніковим, К. Д. Бакуліним, С. К. Гутянським). Велика увага надається й науково-методичним питанням опрацювання фондів, систематизації та створенню каталогів наукових бібліотек (А. Г. Бровкін, О. П. Да-

⁴⁰ Газети Радянської України: За матеріалами газетних фондів ЦНБ АН УРСР: Бібліограф. покажчик (1917–1920, 1921–1925, 1926–1929) / Уклад. Л. В. Пахуча, О. С. Лук'янчук, І. В. Сіра. Під ред. М. Ф. Дмитрієнко. – К., 1979–1985; *Дмитрієнко М. Ф.* Создание системы библиографической информации о составе газетных фондов республики (Опыт работы ЦНБ им. В. И. Вернадского АН УССР с периодикой 1917–1920 гг.) // Роль библиотек в развитии общества: Тез. докл. и сообщ. междунар. науч. конф. (Киев, 10–13 окт. 1989 г.). – К., 1989. – Вып. 1. – С. 43–46.

⁴¹ Періодичні видання УРСР 1917–1960 рр. / Уклад. А. І. Козлова та ін. – Х., 1965.

раган, І. А. Зарічняк, Г. О. Ритова, Н. І. Смаглова, Г. Є. Палажченко) тощо.

Як окремих напрям сформувалися дослідження з питань наукового опису як рукописної книги, так і рукописів нового та новітнього часу (М. В. Геппенера, Д. М. Йофанова, М. П. Візира, Й. В. Шубинського, О. О. Дзьобана).

Харківський державний бібліотечний інститут за ініціативи Н. Я. Фрідьєвої здійснює видання низки курсів лекцій та допоміжних посібників, у яких осмислюється історія бібліотечної справи в Україні, починаючи, цілком зрозуміло, з періоду встановлення радянської влади і в контексті її ідеологічних вимог⁴². В 1975 р. з'явився підручник «История библиотечного дела на Украине (1917–1932)» (Х., 1975), однак у ньому висвітлений розвиток бібліотечної справи в радянській інтерпретації і за обмежений період часу.

Наприкінці 70-х років відбувається перша спроба осмислення розвитку бібліотечної справи та бібліографії в Україні за 60 років радянської влади в працях В. С. Бабича, І. О. Вовченко, Ф. О. Єщенко, О. П. Куша⁴³. Стан та перспективи розвитку наукових бібліотек, науково-організаційні питання діяльності (С. К. Гутянський, Б. П. Ковалевський, В. І. Чепелев). Значний внесок у розвиток історико-бібліографічних досліджень був зроблений О. П. Кушем та М. П. Гуменюком. Останній опублікував монографію про життя та діяльність видатних бібліографів кінця ХІХ – початку ХХ ст.⁴⁴

Державна республіканська бібліотека УРСР імені КПРС випускає серіальне видання «Міжнародний книгообмін бібліотек Української РСР» (К., 1975–1978), що відображає стан книгообміну за 1973–1978 рр.

⁴² *Єщенко Ф. О.* Бібліотечна справа на Україні в роки відновлення народного господарства (1921–1925): Матеріали до лекції з курсу «Історія бібліотечної справи в СРСР. – Х., 1961; Бібліотечна справа на Україні в період Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу 1941–1945: Лекції для студентів з курсу «Історія бібліотечної справи в СРСР». – Х., 1963.

⁴³ *Бабич В. С.* Розвиток бібліотечної справи на Україні за 60 років Радянської влади // Розвиток бібліотечної справи в Українській РСР за роки Радянської влади – К., 1979. – С. 3–30.

⁴⁴ *Гуменюк М. П.* Українські бібліографи ХІХ – поч. ХХ ст.: Нариси про життя та діяльність. – Х.: Кн. палата УРСР, 1969; *Гуменюк М. П.* Біля джерел української радянської бібліографії. – К., 1991; Олег Павлович Куш. Бібліографічний покажч. / Укл. Є. Є. Кравченко. – Львів, 1980; Михайло Прокопович Гуменюк. Бібліографічний покажч. / Укл. Л. І. Ільницька. – Львів, 1980.

Підпорядкованість українського бібліотекознавства та бібліографознавства загальносоюзному центру відчутно простежувалася на прикладі створеного у період відлиги українського періодичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія», що випускався Харківським державним інститутом культури з 1964 до 1992 рр., де почали публікуватися статті щодо ідеологічної функції бібліотечної діяльності, комплектування та розвитку бібліотечних фондів, питань каталогізації і класифікації фондів та спеціалізованого обслуговування читачів, а також питання вивчення потреб читача, «керівництва читанням», пропаганди книги, рекомендаційної бібліографії⁴⁵. Журнал, безумовно, виконував поставлені перед ним завдання слугувати створенню єдиного простору бібліотечної справи та науки в СРСР. Разом із тим він довгий час був єдиним часописом українського бібліотекознавства та бібліографознавства, на сторінках котрого публікувалися наукові праці українських бібліотекознавців та бібліографів, обговорювалися питання бібліотечної справи в Україні.

На відміну від офіційного бібліотекознавства та бібліографії, значний поступ відзначається і в книгознавчих дослідженнях, однак книгознавчий напрям було дещо переорієнтовано з питань теорії книги на питання історії книги, а також наукового опису рідкісних та цінних фондів наукових бібліотек, створення каталогів та опублікованих довідників із питань історії книг, передусім, стародруків та рукописних книг, формування бібліографічного напрямку в історії книги. Цей період можна вважати початком фундаментального напрямку в книгознавстві, який пов'язаний зі створенням дискриптивних наукових методик опису стародруків та рукописних книг, важливий для історії науки і культури в Україні в цілому. Це було важливим і для бібліотечної справи як чинник наукового використання фондів, створення джерельної бази для вивчення історії української та світової культури.

На відміну від бібліотекознавства, у 60–80-х роках спостерігається повернення до заборонених у 30-х роках досліджень з історії української книги, характерним є початок розвитку української школи істориків книги, що за двадцять років посіла важливе місце у загальносоюзній історичній школі.

⁴⁵ Бабич В. С., Пашкова В. С. Питання історії бібліотечної справи і бібліографії на сторінках збірника «Бібліотекознавство і бібліографія» (До 30-річчя з дня заснування) // Історія бібліотечної справи в Україні: Зб. наук. праць / Нац. парлам. б-ка України. – К., 1995. – Вип. 1. – С. 78–84.

Необхідність дослідження культурного процесу в Україні сприяє тому, що в республіці поступово починає відроджуватися наукова школа книгознавців, перервана в 30-х роках. Формуються київська, львівська, харківська та дніпропетровська школи істориків української книги та книгознавства. Ці школи розвиваються і набувають значної ваги в 70–80-х роках. Відбувається звернення до питань історії книжкової культури України. У ці роки осмислюються наукова цінність і необхідність залучення в науковий обіг історико-культурних фондів. Одночасно відчувається відсутність фахівців у галузі книги, недосконалість бібліотечних наукових каталогів, які б повноцінно розкривали ретроспективні фонди бібліотек.

У Києві формується школа історика книги С. Й. Петрова, який стає визнаним науковцем, опрацьовує питання історії книги та впроваджує в практику діяльності бібліотек наукові методи опрацювання українських стародруків, визнані у світовій практиці. Продовжуючи традиції опису кирилических стародруків, започаткованих ще до війни Б. І. Зданевичем, який почав опрацьовувати інкунабули БАН УРСР у 30-х роках, в 1974 р. Г. І. Ломонос-Рівною було доспрацьовано і підготовлено його науковий каталог інкунабулів. С. Й. Петров описує та видає науковий каталог громадянського друку⁴⁶; незабаром публікуються каталоги книг кирилического друку, підготовлений спільно з книгознавцями ДПБ УРСР (Я. Бирюк, Т. Золотар, під редакцією П. М. Попова)⁴⁷, а також видань першої чверті XIX ст. з фондів академічної бібліотеки⁴⁸.

В 1963 р. в Україні було проведено Всесоюзну нараду та обговорення діяльності книгознавчого видання «Книга. Исследования и материалы» (Москва), яка засвідчила високий рівень історико-книгознавчих досліджень в Україні.

Видаються книгознавчі дослідження українського книгознавця Г. І. Коляди, присвячені історії української книги, на сторінках союзних наукових збірників з'являються численні публікації українських дослідників. Із середини 60-х років публікує свої книгознавчі розвідки М. Г. Різник, зокрема

⁴⁶ Книги гражданской печати XVIII века. Каталог книг, хранящихся в ГПБ УССР / Науч. ред. С. И. Маслов. – К., 1956.

⁴⁷ Славянские книги кирилловской печати XV–XVIII вв. Описание книг, хранящихся в Гос. публ. б-ке АН УССР / Сост.: Я. Бирюк, Т. Золотарь; Под ред. П. М. Попова. – К., 1958.

⁴⁸ Книги первой четверти XIX века: Каталог книг, хранящихся в ГПБ УССР. – К., 1961.

«Розповідь про книжку» (1964), «Письмо і шрифт» (1978).

У Львові розвиток книгознавства продовжується визначним українським книгознавцем і бібліографом Ф. П. Максименком, книгознавчі дослідження котрого тісно ув'язуються з науково-бібліографічним описом стародруків, передусім, не можна обійти увагою «Першодруки (інкунабули) наукової бібліотеки Львівського університету» (1959) та «Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються в львівських збірках (1574–1800). Зведений каталог» (1975), та харківського книгознавця І. Каганова «Українська книга кінця XVI–XVIII ст.»). У Харкові видається колективний каталог гражданського друку, зокрема «Книги гражданського друку, видані на Україні» (Х., 1971).

Вагомою підсумковою історико-книгознавчою працею стала колективна монографія «Книга і друкарство на Україні» (К., 1965), видана Академією наук УРСР, а також праця Д. Гнатюка «Книговидавнича справа на Україні в післявоєнні роки» (1965).

Починається наукова діяльність відомих на сьогодні вчених Я. П. Запаска та Я. Д. Ісаєвича. В 1960 р. вийшла перша монографія мистецтвознавця, книгознавця та історика українських рукописних книг і стародруків Я. П. Запаска, присвячена мистецтву книги, орнаментальному оздобленню української рукописної книги⁴⁹. З невеликою хронологічною відстанню починається наукова діяльність Я. Ісаєвича. Його перша фундаментальна праця, присвячена українським братствам, містила значні розвідки з історії братських друкарень, надалі ці питання знайшли розвиток у низці видань та розвідок щодо львівських стародруків, окремих діячів видавничої справи, історії книгодрукування⁵⁰. Важливою подією в українському істо-

⁴⁹ Запаско Я. П. Орнаментальне оформлення української рукописної книги. – Львів, 1964. Його плідна діяльність продовжена в монографіях: «Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст.» (1971), «Мистецька спадщина Івана Федорова» (1974).

⁵⁰ Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII ст. – К., 1966; *Він же*. Прогностична оцінка поточного 1483 року магістра Юрія Дрогобича з Русі, доктора мистецтв і медицини Болонського університету: Репродукція першої друкованої книжки укр. автора. – Львів, 1968; *Він же*. Львівські видання XVI–XVIII ст.: Каталог. – Львів, 1970; *Він же*. Джерела з історії української культури доби феодалізму XVI–XVIII ст. – К., 1972; *Він же*: Юрій Дрогобич. – К., 1972; *Він же*. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – Львів, 1975; *Он же*. История кни-

ричному книгознавстві стало спільне видання Я. Д. Ісаєвича та Я. П. Запаска «Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог українських стародруків, виданих на Україні» (1981–1984) в 3 книгах.

Вивчення історії книговидання для закарпатських українців, зокрема, спроби налагодити розповсюдження тут стародруків, розглядає у своїй праці «Література Закарпаття XVII–XVIII століть» (1964) О. Мишанич.

Українська археографія рукописної книги представлена першим в Україні довідником найціннішої частини рукописних скарбів України, науковим каталогом М. В. Геппенера, М. П. Візира та Й. В. Шубинського, починаються публікації оглядів рукописних фондів бібліотек⁵¹. Історико-книгознавчий напрям розвивається і у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка, яка випускає тематичні збірники наукових праць, де вміщуються огляди фондів, розглядаються питання науково-практичної бібліографії.

Велике значення для розвитку прикладного книгознавства мало створення 1972 р. у Кисві в приміщенні друкарні Києво-Печерської лаври «Музею книги і друкарства», що популяризує історію та досягнення українського книговидання; організовується «Федорівський семінар».

70-ті роки знаменуються ґрунтовним розвитком питань історії книги та книгознавства. У цей процес великий внесок був зроблений всесоюзним виданням «Книга. Исследования и материалы», а також діяльністю Комісії комплексного вивчення книги Наукової ради з історії світової культури АН СРСР, що розвила активну діяльність із координації досліджень історії книги і теорії та методики книгознавства, брала участь у проведенні Всесоюзних конференцій із проблем книгознавства. Нею разом із ДБЛ та Книжковою палатою СРСР проводиться низка всесоюзних конференцій з питань історії рукописної та друкованої книги, де беруть участь українські вчені. По наслідках конференцій публікуються збірники наукових праць⁵². Якщо перші

гопечатания на Украине и его роль в межславянских культурных связях: XVI – перв. пол. XVII в. – Львов, 1977.

⁵¹ Слов'янські рукописи XI–XIV ст. у фондах Відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації). – К., 1969; Збірник оглядів фондів Відділу рукописів Державної публічної бібліотеки Академії наук УРСР. – К., 1962.

⁵² Проблемы рукописной и печатной книги. – М., 1976; Актуальные проблемы книговедения. – М., 1976; История книги. Теоретические и методологические основы. – М., 1977; Книга. Исследования и материалы. – М., 1975. – С. 30.

конференції були присвячені історії книги, третя, найбільш масштабна – «60 років радянській книзі», була організована Науковою радою з історії світової культури АН СРСР, ДБЛ, Всесоюзною книжковою палатою і Всесоюзним добровільним товариством любителів книги.

Важливим здобутком радянської науки було те, що в Державній бібліотеці ім. В. І. Леніна створюється перша спеціалізована вчена рада з присвоєння наукового ступеня доктора наук зі спеціальностей «Книгознавство» та «Бібліографія і бібліотекознавство», де почали захищати дисертації й українські спеціалісти⁵³.

У 70-х роках школа українських істориків книгодрукування поповнюється дніпропетровськими дослідниками, які вивчають початкові періоди друкарства в Україні, передусім праці М. Ковальського⁵⁴.

У 70–80-х роках найбільші досягнення українського книгознавства були відзначені в галузі радянської книги, вивчення марксистської книги, історії книговидавництва, соціально-політичних функцій книги, більшовицької преси і періодики, листівок. Розвиток радянської книги розглядався у працях І. Д. Золотоверхого, О. В. Молодчикова, М. П. Рудя та інших. Історіографічний огляд досліджень радянських книгознавців характеризують відповідні праці М. П. Рудя та О. В. Молодчикова (з історії радянської книги)⁵⁵. У Харкові Книжкова палата організовує випуск збірника наукових праць «Книга. Читач. Сучасність: Збірки статей» (1971), виходять праці Ю. Медведєва з книжкової статистики. ЦНБ АН УРСР випускає збірник наукових праць «З історії книги на Україні» (1978), яким започатковується систематичний випуск цих збірників. Із питань історії радянської книги публікується праця А. П. Шпакова «Книга і час» (1977), виходить низка видань, присвячених історії наукових бібліотек Києва, Харкова, Одеси⁵⁶.

⁵³ Подмазова Т. А. 60 лет советской книге (Третья всесоюзная научная конференция по проблемам книговедения // Советская библиография: Сб. статей и материалов. 1917–1977. – 1977. – № 4 (164) – С. 98–109.

⁵⁴ Ковальський М. П. надрукував низку статей про початковий етап друкарства на Україні в 70-х роках.

⁵⁵ Рудь М. П. Проблеми книгознавства в працях вчених України // Теорія та історія радянської книги на Україні. – К., 1983. – С. 5–29; Молодчиков О. В. Книга Радянської України. – К., 1974.

⁵⁶ История Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР. – К., 1979; Скарбниця людського розуму. – Х., 1966.

Львівські вчені Ю. П. Ясиновський та О. О. Дзюбан підготували каталог «Нотолінійні рукописи XV–XVIII ст.» (Львів, 1979), Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка проводить конференції з питань книгознавства та підготувала збірники наукових праць «Книгознавство та бібліографія» (1982, 1984), присвячені питанням загального книгознавства і проблемам формування та використання фондів рідкісної книжки.

У 80-х роках продовжувалося дослідження соціальної ролі книги⁵⁷, переважно в контексті радянської книги. М. З. Суслопаров, Є. П. Демченко, М. Ф. Дмитрієнко вивчають історію книговидавничої діяльності марксистської книги, преси, листівок⁵⁸. Н. П. Іванова, Я. В. Янчак підготували каталог плакатів 1941–1945 рр., що зберігається у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка⁵⁹. Культурологічне значення книги як культурного чинника, взаємозв'язок книгознавства та літературознавства і соціальні функції книги розглядаються в працях М. П. Кодака⁶⁰. Книжкова справа та книговидавництва в галузі української літератури як фактор розвитку української радянської культури вивчаються Л. І. Гольденбергом⁶¹.

У 80-х роках продовжують плідно працювати львівські книгознавці: Я. Запаско, Я. Ісаєвич, О. Мацюк⁶². Р. Я. Луцик, Р. С. Харабадот, Р. М. Біганський підготували каталоги інкунабул та палеотипів⁶³. Активно досліджуються рукописні

⁵⁷ Социальная роль книги: 3б. науч. тр. – К., 1987.

⁵⁸ Демченко Е. П. Издание марксистской книги на Украине до Великого Октября. – К., 1987; Демченко Е. П. Сатирическая пресса Украины. 1905–1907 гг. – К., 1980; Дмитрієнко М. Ф. Листівки більшовицьких організацій 1917–1920 рр. як історичне джерело. – К., 1980.

⁵⁹ Іванова Н. П., Янчак Я. В. Плакаты периода Великой Отечественной войны Советского Союза за 1941–1945 гг.: Каталог. – Львов, 1976.

⁶⁰ Кодак Н. Ф. Время. Произведение. Книга. – К., 1987.

⁶¹ Гольденберг Л. И. Издание сочинений классиков украинской литературы как фактор развития украинской советской культуры // Книга и культура. Шестая Всесоюз. науч. конф. (18–20 апр. 1988 г.) – М., 1988. – С. 47–49; Гольденберг Л. И. Літературознавча книга в Українській РСР: Питання теорії та історії. – К., 1980.

⁶² Публікуються монографії Я. Запаско: «Видання Івана Федорова» (разом з Я. Ісаєвичем, 1983), «Львівські стародруки: Книгознавчий нарис» (разом з О. Мацюком, 1983).

⁶³ Інкунабули Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка Академії наук УРСР / Уклад. Р. Я. Луцик. – Львів, 1974; Каталог палеотипів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН УРСР / Уклад. Р. С. Харабадот, Р. М. Біганський. – К., 1986.

фонди бібліотек Києва (М. П. Візир, О. О. Дзьобан, О. М. Апанович, С. І. Білокінь, А. Г. Адаменко). Академічна наука активізує дослідження унікальних рукописних пам'яток, які зберігаються у фондах наукових бібліотек. Зокрема, В. М. Нічік досліджує філософські курси риторики і філософії, В. В. Німчук – найдавнішу пам'ятку слов'янської писемності – Глаголичний міссал Х ст. (Київські глаголичні листки)⁶⁴, В. П. Колосова та М. А. Шамрай – видання Памви Беринди та інші стародруки⁶⁵. Вивчення історії цінних колекцій та зібрань України розпочинають О. Колесник (Книжкові колекції ЦНБ АН УРСР) та І. Г. Шовкопляс (Бібліотека Б. Грінченка та історико-культурні фонди бібліотек). До 1500-ліття Києва випускаються бібліографічні довідники, присвячені Києву. У 70-х роках читання книгознавчих дисциплін починається на бібліотечних факультетах Інститутів культури.

Отже, в кінці 50–60-х роках відбувається послідовна централізація методологічних та методичних засад функціонування як масових, так і наукових бібліотек, що було покладено на відповідні союзні керівні органи та головні всесоюзні бібліотеки. Українське бібліотекознавство втрачає індивідуальні риси.

У бібліотекознавстві та бібліографії домінує науково-практичний напрям, пов'язаний із технологічними питаннями організації бібліотечної справи та рекомендаційної бібліографії, значно поширений у масових бібліотеках, зміцнюється напрям «керівництва читанням» та ідеологічного контролю бібліографії, що поширюється на наукові бібліотеки. Центр уваги переноситься з теоретичних питань на питання практичної діяльності бібліотек, опис та використання книжкових фондів. У наукових бібліотеках широкого розповсюдження набули ретроспективні та поточні бібліографічні покажчики за галузями знань та наукових напрямів.

Лише в 70-х роках напрям науково-допоміжної бібліографії набуває розвитку в наукових бібліотеках, які готують численні покажчики з актуальних питань розвитку науки, техніки, культури, освіти. Разом з тим, відлига проявилася в тому, що значного розвитку набуває напрям дослідження україн-

ської книги, з'являються перші наукові каталоги, праці в галузі методів опису стародруків та рукописних книг, фундаментальні праці з історії та мистецтва української книги.

Разом з цим, бібліотечна справа лише частково зазнала «відлиги» і супроводжувалася новими цензурними обмеженнями як стосовно фондів, каталогів (розмежування на службові та читацькі, куди потрапляла обмежена та дозволена література, ідеологічне редагування каталогів та переопрацювання структури каталогів), так і наукових проблематик бібліотечної справи. Спроби розвитку системи бібліотек, спеціалізації профілю діяльності бібліотек УРСР та координації бібліографічної діяльності у 60-х роках хоча й заклали фундамент для реалізації системи заходів цілісної бібліотечної реформи, однак не знайшли відповідного завершення. Ця реформа проводилася доволі мляво і не знайшла повної наукової підтримки на республіканському рівні. Закінчилося це все прийняттям першого і останнього в СРСР нормативного акта – «Положення про бібліотечну справу в СРСР» (1984).

Розвиток науково-технічної інформації, органів НТІ у цей період супроводжується уніфікацією, структурізацією та спеціалізацією наукових бібліотек, що виявляється у створенні в 70-х роках великих загальносоюзних бібліотек: Бібліотека з природничих наук АН СРСР та на базі Фундаментальної бібліотеки суспільних наук – Інституту наукової інформації з суспільних наук. Специфікація фондів призводить до створення союзних, республіканських та обласних бібліотек-депозитаріїв і регулювання їхньої взаємодії.

Координацію керівництва бібліотечною справою, розвитком науково-дослідної роботи покладено на Державну міжвідомчу бібліотечну комісію, де спроби уніфікувати унеможлиблюють розвиток власного республіканського досвіду. Створюється галузева система не лише науково-технічної, а й інформації з культури та мистецтва (з 1982 р.) в центрі та республіках відповідних інформаційних служб.

У 70–80-х роках падають показники використання фондів масових бібліотек, покликаних формувати духовну складову українського суспільства, передусім, підростаючого покоління, а також гарантувати розвиток культурного процесу.

Відчутне відставання розвитку науки і техніки, інформаційної діяльності бібліотек СРСР від західних країн призвело до спроб із кінця 70-х років автоматизації бібліотечних процесів, зокрема у сфері науково-технічних бібліотек, були організо-

⁶⁴ Нічик В. М. Собрание курсов риторики и философии профессоров Киево-Могилянской академии XVII–XVIII вв. // Русские библиотеки и их читатель: Из истории рус. культуры эпохи феодализма. – Л., 1983. – С. 80–87; Німчук В. В. Київські глаголичні листки: найдавіша пам'ятка слов'янської писемності. – Л., 1983.

⁶⁵ Колосова В. П. 350-річчя «Лексикону» Памви Беринди // Рад. літературознавство. – 1977. – № 12. – С. 89–90.

вані відділи механізації та автоматизації, які почали вирішувати проблеми автоматизації управління бібліотеками, створення бібліотечних інформаційних ресурсів, формування електронних каталогів. Однак, цей процес розвивався повільно, не вистачало загальної концепції автоматизації бібліотек, програмного забезпечення, сучасного обладнання, відповідних кадрів, опрацювання нових засад бібліотечних технологій, пристосованих до завдань автоматизації бібліотечних процесів, класифікації та систематизації літератури тощо. На вкрай низькому рівні було фінансування бібліотек.

Спроби централізації бібліотечної справи на усіх рівнях методологічно реалізувалися лише на першому етапі – у середині 80-х років – і слугували завданням розвитку бібліотек в умовах СРСР. Повної реалізації такої централізації та створення діючого механізму управління бібліотечною справою не відбулося.

У 80-х роках у всіх аспектах розвитку бібліотек, як і у суспільстві в цілому, вже відчувалася та глибока економічна, політична, духовна криза, що закінчилася на початку 90-х років розпадом СРСР та створенням нової політичної карти Європи.

ХРОНІКА НАУКОВИХ ПОДІЙ

Підвищення кваліфікації працівників бібліотек НДУ НАН України

18 травня 2006 р. у НБУВ відбулися два заходи з підвищення кваліфікації керівників бібліотек науково-дослідних установ НАН України, розташованих у Києві. Відділом бібліотекознавства спільно з центрами консервації і реставрації та бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ було організовано щорічний семінар за підсумками роботи бібліотек НДУ «Бібліотечно-інформаційні ресурси НАН України. Динаміка змін, пріоритети розвитку» та семінар-практикум «Впровадження міждержавного стандарту ГОСТ СИБІД 7.50-2002 «Консервация документов. Общие требования». Проведення цих заходів дало змогу органічно поєднати теоретичні та практичні аспекти діяльності бібліотек з формування, збереження і використання бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема електронних, а також реставрування документів на паперових носіях.

Із доповіддю про стан і особливості формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України на сучасному етапі виступила учений секретар Інформаційно-бібліотечної ради НАН України Т. Л. Кулаковська. Доповідачка акцентувала увагу присутніх на особливостях розвитку бібліотек як науково-інформаційних підрозділів наукових установ. Зокрема, активізувалися процеси інтегрування бібліотечно-інформаційних ресурсів, насамперед електронних, введення в інтернет-середовище інформації про фонди бібліотек, відпрацьовувалися технології задоволення потреб дистантних користувачів. Зростає кількість бібліотек, задіяних у міжнародних програмах і проектах.

Характеризуючи особливості діяльності бібліотек НДУ протягом 2005 року, Т. Л. Кулаковська зазначила, що значні обсяги виконаної роботи були пов'язані з упорядкуванням бібліотечних фондів, вилученням літератури, що втратила актуальність і наукову цінність, удосконаленням ДБА, доопрацюванням робочих таблиць класифікації літератури. Більшість бібліотек бере безпосередню участь у розробці дослідницької планової

тематики, коли до цієї роботи долучаються не тільки фахівці бібліотек, що увійшли на правах наукових підрозділів до комплексних науково-інформаційних відділів, а й фахівці інших бібліотек.

Надзвичайно інформативним був виступ «Про використання передплатених онлайн-науково-інформаційних ресурсів установами НАН України за січень – квітень 2006 року» керівника Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ Л. Й. Костенка. Зокрема, він повідомив про те, що для покращання інформаційного забезпечення наукових досліджень НБУВ передплатила на 2006 р. мережевий доступ до ресурсів провідних світових постачальників наукової інформації, серед яких: наукова електронна бібліотека на платформі Science Direct (24 тематичні колекції, що містять понад 2 тис. журналів з 5-річною ретроспективою); найбільша загальнонаукова реферативна база даних Scopus з індексами цитування публікацій обсягом 28 млн записів; інформаційні продукти на платформі EBSCOhost; бази даних американських астрономічного, мікробіологічного, математичного, хімічного товариств (400 журналів).

У квітні 2006 р. Elsevier додатково включив до наукової електронної бібліотеки серію китайських наукових журналів, які раніше ніколи не поширювалися за межами Китаю.

Л. Й. Костенко звернув увагу присутніх на те, що доступ до повних текстів електронної бібліотеки на платформі Science Direct і ресурсів американських наукових товариств надається лише з комп'ютерів, що знаходяться в інтранеті – мережах НБУВ. Інформаційні ресурси на платформі EBSCOhost доступні для користувачів інтранет-мереж усіх установ НАН України. Доповідач проаналізував статистику мережевого використання передплатених інформаційних ресурсів окремими науковими установами НАН України.

(Продовження на стор. 48)